

RAOB: EEN PIJP MET EEN CURIEUS VERLEDEN

door Cor van der Kooij

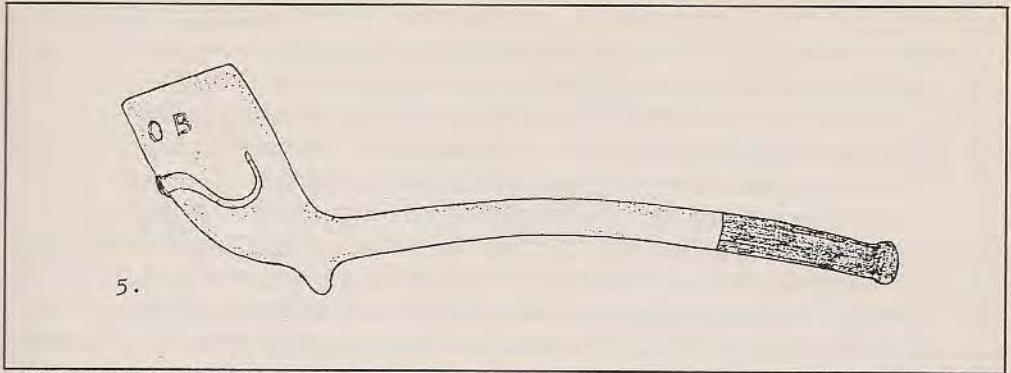
Het achterhalen van de herkomst van een beetje bijzondere pijp kan soms een boeiende bezigheid zijn (1). Hoewel 90% van de in ons land gevonden kleipijpjes niet meer vermeldt dan de initialen of merktekens van de doorgaans Goudse pijpenmakers, heeft een beperkt aantal pijpenkoppen - de steel ontbreekt meestal - ook nog een fraai versierde kop. Voor de enthousiaste pijpenverzamelaar die een dergelijke vondst doet, is dat een vreugdevolle ontdekking.

Bij opgravingswerkzaamheden rond Huis de Wiers, Vreeswijk, kwam uit een aardlaag met voornamelijk 19e-eeuws schervenmateriaal een versierde pijpenkop te voorschijn met de letters RAOB (2). De bibliotheek van onze historische kring beschikt inmiddels over een respectabele collectie boeken over pijpen. Hierdoor is het bijna altijd mogelijk de oorsprong van bijzondere pijpenmerken te achterhalen en daar een geschatte datering aan te verbinden. Naar de vorm en grootte te oordelen schatte ik de datering op rond de eerste helft van de 19e eeuw.

In een van de boeken (3) vond ik een verwijzing naar een artikel in *Pijpelijntjes* (4) waarin ik las dat de RAOB-pijpen oorspronkelijk alleen gerookt werden door leden van de **Royal Antediluvian Order of Buffaloes**. Volgens de tekst zou dit genootschap destijds geassocieerd zijn geweest met het Engelse leger. Ook zouden van de RAOB-pijpen verschillende typen bestaan. Ik vond het interessant genoeg om met de auteur van het artikel contact op te nemen. Zijn conclusie was, dat de bij Huis de Wiers tevoorschijn gekomen pijpenkop een product moet zijn geweest van de firma Goedewaagen uit Gouda (*afb. 1*).

Bij de lezer zal nu ongetwijfeld de vraag rijzen waarom een 'Engelse' pijp door een Goudse pijpenfabrikant werd vervaardigd. Goedewaagen had aan het begin van de 19e eeuw echter een internationale reputatie als pijpenleverancier en kreeg regelmatig opdrachten van buitenlandse instellingen en organisaties, die er dan zeker van konden zijn een tabakspijp van hoogwaardige kwaliteit te ontvangen. Kortom, de door onze werkgroep opgegraven pijpenkop bleek het type te vertegenwoordigen dat in de opdracht van de RAOB rond 1830 moet zijn vervaardigd en dus bedoeld was voor export naar Engeland (4).

Nu is het natuurlijk mogelijk dat deze RAOB-pijp eerst in Engeland is geweest en vervolgens door een Engelse bezoeker bij Huis de Wiers is achtergelaten. Het ligt echter meer voor de hand dat de firma Goedewaagen een overschot van zijn voor de export bestemde pijpen in Nederland aan de man heeft gebracht.

Afb. 1 uit Pijpelijntjes

pijp nr. 5

Hoe het ook zij, ik was vooral nieuwsgierig naar de oorsprong van de merkwaardige naam 'Royal Antediluvian Order of Buffaloes'. Omdat er sprake was van een connectie met het Engelse leger (5) besloot ik een brief te richten aan het Imperial War Museum te Londen. De conservator van het oorlogsmuseum schreef mij enkele weken later tot mijn verrassing dat RAOB een nog steeds bestaande liefdadigheidsorganisatie is met een groot aantal vestigingen. Ik kreeg van hem het adres van een kasteel in North Yorkshire (Harrogate) waar de hoofdvestiging van dit genootschap zich bevindt. Ik nam contact op en ontving vervolgens een schrijven van de 'Grand Secretary', Mr. W.A.C. Hartmann, waaruit bleek dat RAOB tegenwoordig door het leven gaat als de 'Grand Lodge of England'. De RAOB bleek in diverse grote steden van het Verenigd Koninkrijk vestigingen te hebben die bekend staan als 'Provincial Lodges'.

Voor verdere historische gegevens verwees hij mij naar een boek geschreven door Brother M.W. Payne, een der vroegere secretarissen van het genootschap. Over een mogelijke relatie met het Engelse leger werd met geen woord gerept.

Ik besloot het boek 'The origin and development of the Royal Antediluvian Order of Buffaloes' voor de bibliotheek van de historische kring aan te schaffen. Ik zou er geen spijt van krijgen!

Het boek van Brother Payne bevat het boeiende relaas van de lotgevallen en wederwaardigheden van een der merkwaardigste genootschappen die Engeland in de afgelopen eeuwen heeft voortgebracht. Voor zover de schrijver heeft kunnen nagaan werd de RAOB aan het begin van de 19e eeuw onder het mom van 'liefdadigheidsorganisatie' opgericht in een van de vele 'taveernen' (lees: dranklokalen) rond Drury Lane. Het is de wijk waar sedert het midden van de 18e eeuw het Londense theatergebeuren zich afspeelde.

Het boek dankt zijn waarde niet in de eerste plaats aan de vele komische en tumultueuze gebeurtenissen die zich destijds in de 'Harp Tavern' (het

stamcafé van het genootschap) afspeelden, maar schildert vooral een prachtig tijdsbeeld van het Engelse sociale leven in de 19e eeuw. En dan niet eens zozeer van de arbeidersklasse, maar veel meer van de gegoede burgerij die een soort tussenklasse vormde ten opzichte van de rijke adel. Het is vrij zeker dat de grondleggers van de RAOB oorspronkelijk uit de theaterwereld kwamen. Elk toneelgezelschap had in die tijd zijn 'stamkroeg' in de omgeving van Drury Lane. Omdat de meeste theaters in Londen op zondagavond gesloten waren, hadden de acteurs dan gelegenheid bij elkaar te komen in een van de vele dranklokalen. In een prent uit ca. 1830 die in het RAOB-boek is afgedrukt, wordt een fraai tafereel uitgebeeld van de inwijding van een RAOB-lid in de Harp Tavern gelegen aan de Russell Street. Uit vroegere documenten, notulen en financiële stukken blijkt dat het genootschap in eerste opzet een gezelligheidsvereniging was, waarvan behalve acteurs veel gegoede burgers (de regelmatige schouwburgbezoekers) lid waren. In het leven van de toneelspelers leek de RAOB een wat belangrijker plaats te krijgen, toen op een gegeven moment werd besloten van elk lid een vaste bijdrage te vragen. De bedoeling was hiermee de acteurs te steunen die door ziekte of invaliditeit niet meer konden optreden. Het behoeft geen betoog dat een acteur die niet meer kon optreden, in het Engeland van bijna twee eeuwen geleden al gauw tot bittere armoede verviel. Het was vooral de gegoede burgerij (waaronder veel stadsbestuurders) die het genootschap financiële steun verschafte.

Wat de oorsprong van de merkwaardige naamgeving voor het genootschap betreft - de 'Royal Antediluvian Order of Buffaloes' betekent letterlijk: Koninklijke Prediluviale Buffelorde, waarbij 'prediluviaal' betekent 'van vòòr de zondvloed'! - doen volgens de schrijver van het RAOB-boek allerlei lezingen de ronde. Het meest voor de hand liggend is dat deze wel erg bombastische benaming tot stand moet zijn gekomen tijdens een van de vele drinkgelagen in de Harp Tavern, waar het genootschap op zondagavonden 'zitting' hield. Daar was echter niet iedereen het mee eens. Brother J.P. Dowling, een van de vroegere 'geschiedschrijvers' van RAOB was er heilig van overtuigd dat de 'Antediluvian Order' onnoemelijk oud moest zijn en uit prehistorische tijden stamde. Volgens hem hield het door RAOB toegepaste inwijdingsritueel voor aankomende 'buffeloes' rechtstreeks verband met de Egyptische stieraanbedding uit de tijd van de Farao's. Hij ging zelfs zover door te beweren dat het RAOB-genootschap al vòòr de Egyptische Farao's had bestaan! Men deed er volgens Brother Payne verstandig aan niet met Brother Dowling van mening te verschillen. Hij had namelijk de onaangename gewoonte om iedereen die het niet met hem eens was en om concrete bewijzen vroeg, in alle toonaarden uit te schelden. Hoe het ook zij, het paste volkomen bij de ludieke sfeer van de theaterwereld en de vele dronkemanspartijen in de Harp Tavern om een dergelijke onzinnige naam te bedenken.

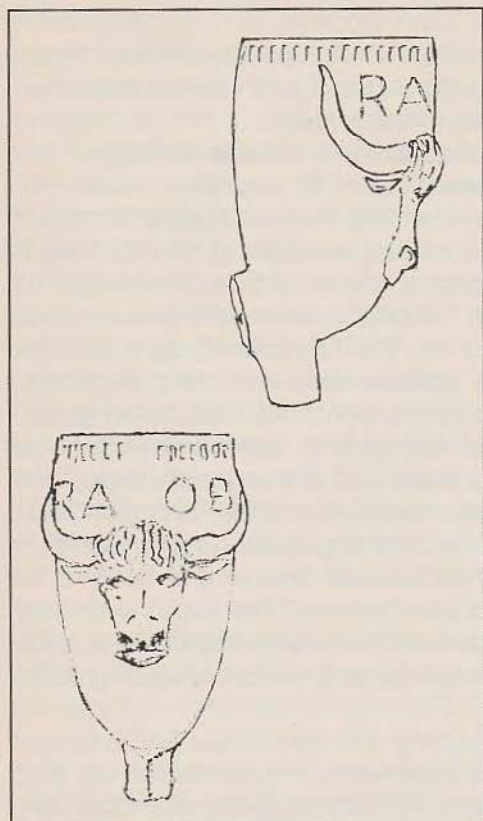
Het inwijdingsritueel

Hoe ging aan het begin van de 19e eeuw de inwijding van een nieuw RAOB-lid in zijn werk? Het is van belang daar aandacht aan te besteden, omdat tabakspijpen hierin ook een rol was toebedeeld.

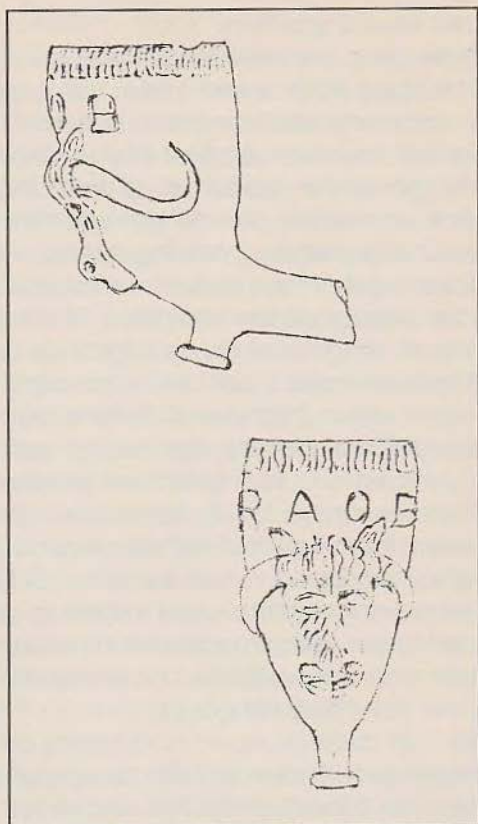
In het boek van Brother Payne vinden we daarover diverse verslagen. Om de gang van zaken bij dit inwijdingsritueel beter te begrijpen moet men zich voorstellen dat de gelagkamer van de Harp Tavern destijds in vier afzonderlijke klassen was ingedeeld. Het dichtst bij de uitgang zat de 'Poverty Class', de armste leden van het genootschap die door hun povere kleding niet graag wilden opvallen. Zij konden na afloop van de bijeenkomsten vrijwel ongezien de gelagkamer verlaten. De 'Juniper Class' (letterlijk: 'Jeneverklasse') zat helemaal aan het andere eind van de gelagkamer tegen de achterwand. Deze groep werd gevormd door de beter gesitueerden en dankte zijn naam aan het feit dat zij voornamelijk jenever ('Juniper' is oud-Engels voor jenever) dronken. Zij waren herkenbaar aan hun voorname kledij. Aan de rechterzijde bevond zich de 'Lunatic Class', een groep van notoire dronkaards die bij inwijdingsrituelen het meeste lawaai produceerde en onophoudelijk drinkliederen ten gehore bracht. De linkerzijde tenslotte werd in beslag genomen door de 'Sulciders', eveneens een groep drankverslaafden, maar dan van het meer depressieve soort, dat zich nauwelijks liet horen en de inwijdingsceremonie meestal gelaten over zich heen liet gaan.

Elk van deze groepen had tijdens de inwijding van een nieuw RAOB-lid een eigen woordvoerder, die desgevraagd commentaar leverde op de loop van de bijeenkomst. Het ritueel zelf werd ten uitvoer gebracht door een voor die gelegenheid ingestelde 'stadsraad' o.l.v. de 'City Marshall' (een soort burgemeester), bijgestaan door de 'City Barber' (stadsbarbier), de 'City Physician' (stadsdokter), een 'City Waiter', speciaal belast met het rondbrengen van drank en tabak, en tenslotte - de meest aantrekkelijke functie! - de 'City Taster' die tijdens inwijdingsbijeenkomsten voortdurend de kwaliteit van de drank moest keuren en aan het eind van deze hap-pening doorgaans niet meer aanspreekbaar was.

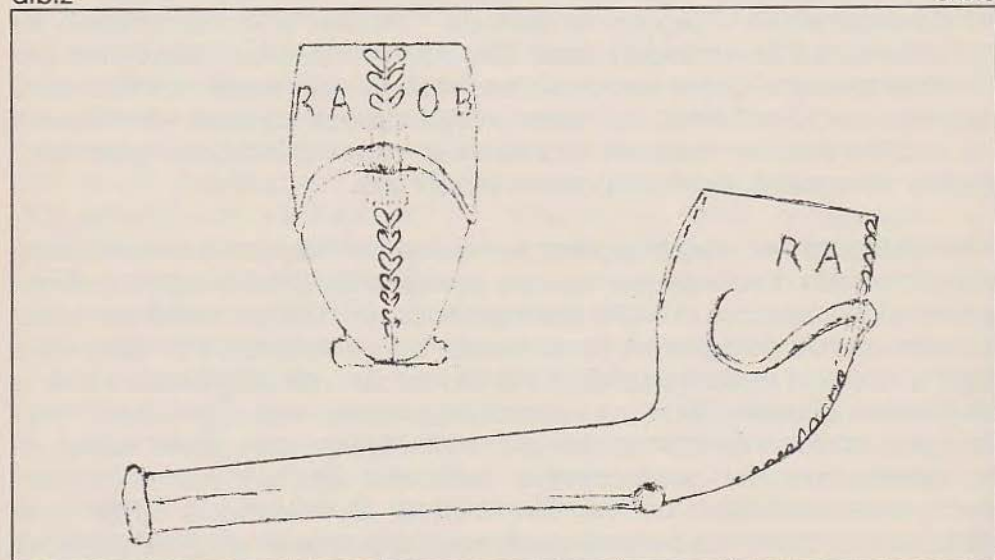
Als inleiding tot het inwijdingsgebeuren moest het aspirantlid beleefd aankloppen bij de toegangsdeur van de gelagkamer. Daar werd hij meteen geblinddoekt en door de 'City Marshall' naar zijn stoel gebracht die in het midden van de gelagkamer stond. Nadat als welkomstlied het 'God save the queen' had geklonken, kreeg het 'slachtoffer' een lege soepterrine in de handen gedrukt, die hij als verdedigingswapen moest gebruiken. Even daarvòòr hadden de stamgasten zich snel uitgerust met allerlei huishouden-keukengerei. Het geblinddoekte slachtoffer wist niet wat hem overkwam als op een teken van de 'City Marshall' de hele meute op zijn stoel afstormde om hem met bezems, zwabbers, vaatdoeken en grote pollepels om de oren te slaan, daarbij luidkeels aangemoedigd door de 'Lunatics'.

afb.2

afb.3

RAOB-pijpen van Engelse herkomst (7)

afb.4

Voor de arme man was het onmogelijk zich tegen een onzichtbare vijand te verdedigen. Het was een van de hoogtepunten van de avond.

Na deze bepaald niet zachtzinnige aframmeling volgde het 'bleeding'-ceremonieel waarbij de 'City Physician' bloed afnam en in een glas deed dat vervolgens onder de 'stadsraad' rondging. Hierna kwam de 'stadsbarbier' voor het voetlicht. Wanneer hij van mening was dat het haar van de aankomende *buffalo* te lang was, ging hij zonder pardon over tot het afbranden van een gedeelte. De bedoeling was dat het slachtoffer alle kwellingen manmoedig tot het eind toe doorstond. De blinddoek werd afgedaan en de volkomen ontredderde en totaal versufte *buffalo* werd door iedereen luid toegejuicht. Hij moest vervolgens de eed van geheimhouding afleggen, waarbij hem ook het wachtwoord werd meegedeeld. Het voorlopige einde van het ritueel bestond uit het breken van een tabakspijp boven het hoofd van het nu ingewijde lid.

Als afsluiting hield de 'City Marshall' een carnavaleske toespraak en legde de nadruk op de grote voordelen die het lidmaatschap van de 'buffelorde' met zich meebracht: 'Als volwaardige *buffalo* heb je nu het voorrecht te mogen grazen. Je zult nooit meer alleen hoeven te drinken en in deze gelagkamer tot de vaste gasten behoren'.

Aan het eind van zijn toespraak werden alle tabakspijpen van de aanwezige RAOB-leden verzameld en boven een door de 'City Waiter' geschonken bierglas ceremonieel gebroken.

De achtergrond

Om de achtergrond van dit onzinnige ritueel te begrijpen moet men bedenken dat het leven van de gemiddelde burger in het Londen van enkele eeuwen geleden door en door saai was. Omdat ook op zaterdagen gewerkt werd, was de zondagavond meestal de avond om met anderen uit te gaan en wat te drinken. De ontspanningsmogelijkheden waren in die dagen uitermate beperkt. Behalve de taveerne en een door-de-weeks schouwburgbezoek viel er hoegenaamd niets te beleven. De burger die nog wat had uit te geven, wilde waar voor zijn geld en het inwijdingsritueel van een *buffalo* betekende voor hem een geweldige attractie waaraan hij actief kon deelnemen.

Uit het bovenstaande blijkt verder overduidelijk dat de RAOB in haar beginjaren nog niet de status en het aanzien van een 'liefdadigheidsorganisatie' had verworven. Het besluit om een deel van de contributiegelden af te zonderen voor werkloze toneelspelers mocht dan genomen zijn, het in praktijk brengen van dit streven was voorlopig een bijkomstigheid. De RAOB werd in de eerste tientallen jaren van haar bestaan meer als een 'broederschap van kroeglopers' beschouwd die het stadsbestuur van Londen hoofdpijn bezorgde. Het kwam meer dan eens voor, dat de politie krachtdadig moest optreden om in een aantal taveernen rond Drury Lane agressieve en dranklustige *buffeloes* tot de orde te roepen.

In felte werd het lidmaatschap van de RAOB voor een zich respecterende burger een bedenkelijke zaak. Desondanks floreerde de RAOB boven verwachting. Omstreeks 1870 kwamen RAOB-leden in liefst negen taveernen binnen Londen wekelijks bijeen. Binnen elk dranklokaal gold echter een verschillend inwijdingsritueel voor de nieuwe leden.

De meer serieuze aanhangers van RAOB besloten toen de aanzet te geven tot de vorming van een overkoepelend bestuur over de verschillende 'lodges' en meer regelend te gaan optreden, met name waar het de inwijding van nieuwe *buffaloes* betrof. Daar was des te meer reden toe, omdat in steden als Manchester, Liverpool, Northampton, Bedford etc. inmiddels ook aanhangers van het genootschap regelmatig bijeenkomsten hielden. Het betekende de redding voor een los aan elkaar hangende organisatie die tot dan toe slechts één doel had verwezenlijkt: het gezamenlijk nuttigen van drank in een besloten kring met een groep luidruchtige soortgenoten.

Eindelijk kon het vroeger aanvaarde principe van liefdadigheid als serieus uitgangspunt in praktijk worden gebracht, doordat van elke 'loge' vanaf nu een verplichte bijdrage werd geëist die in een centraal fonds werd ondergebracht. Het geld zou worden besteed aan de hulpbehoevende leden en hun naaste familie. Wie niet meedeed behoorde automatisch niet meer tot de RAOB-gelederen. Hierdoor ontstond een splitsing waarbij de aanhangers van de RAOB 'oude stijl' afhaakten en gewoon doorgingen met hun drinkgelagen. Zoals Brother Payne het treffend uitdrukte, werd 'het kaf van het koren gescheiden'. De ROAB werd omgedoopt tot de 'Grand Lodge of England', maar zij bleef daarbij de initialen R.A.O.B. in haar vaandel dragen.

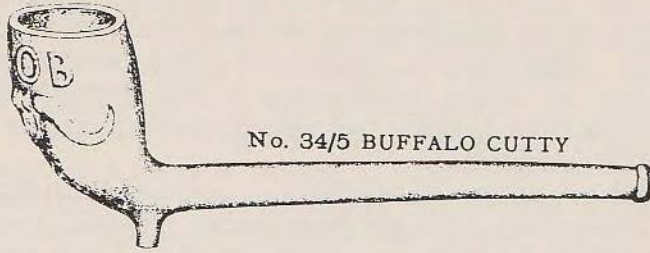
Royal?

Aan het eind van de 19e eeuw kwam de 'R' van RAOB in het geding, omdat al vele malen naar voren was gebracht dat het predikaat 'Royal' ten onrechte werd gevoerd. De 'Antediluvian Order' had nog nimmer een verzoek aan het Britse Koninklijk Huis gericht. Het zou ook zeer de vraag zijn geweest of het Koninklijk Huis een dergelijk verzoek had ingewilligd. In 1898 werd hiertoe alsnog overgegaan, waarbij het kabinet van het Engelse Koningshuis positief besliste, maar dan onder voorwaarde, dat de RAOB-groeperingen die zich niet bij de 'Grand Lodge of England' hadden aangesloten er niet onder mochten vallen.

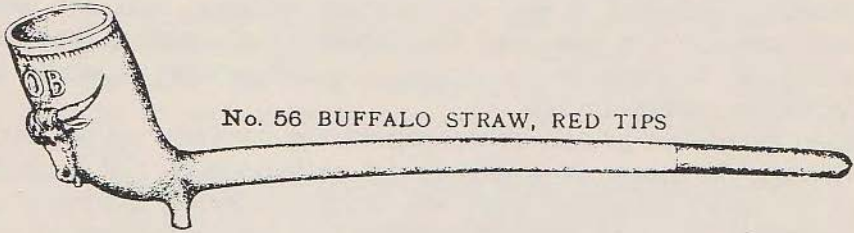
Uitbouw liefdadigheidsorganisatie

Omstreeks 1900 vond bij de Grand Lodge een heugelijk feit plaats, dat tegelijkertijd het begin betekende van veel ellende. Door de financiële inspanningen van het nieuwe bestuur en de explosieve groei van het aantal leden beschikte de Grand Lodge over steeds meer geldmiddelen.

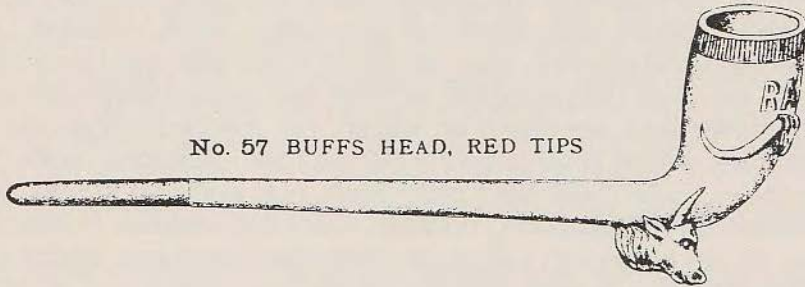
Tijdens een van de bestuursvergaderingen werd toen het plan naar voren

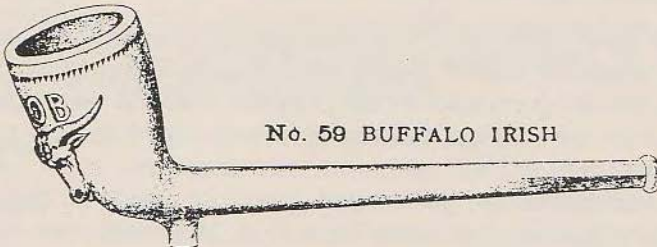
No. 34/5 BUFFALO CUTTY

No. 56 BUFFALO STRAW, RED TIPS

No. 57 BUFFS HEAD, RED TIPS

No. 59 BUFFALO IRISH

afb. 5 RAOB-pijpen uit de catalogus van Joseph Holland & Son, Manchester (6)

gebracht om voor gebroken gezinnen waarvan een of beide ouders overleden waren en de kinderen dikwijls onverzorgd achterbleven, een weeshuis te laten bouwen. De RAOB was in dezen al voorgegaan door de veel omvangrijkere Vrijmetselaarsloge die sedert het midden van de 19e eeuw in de omgeving van Londen ook enkele weeshuizen exploiteerde. Het plan van de Grand Lodge kreeg in 1902 definitief zijn beslag en zo werd in het plaatsje Aldridge niet ver van Birmingham het eerste weeshuis van de RAOB geopend.

Wie zou denken dat de 40 beschikbare bedden - van eigen kamers voor de weeskinderen was natuurlijk geen sprake - meteen zouden worden bezet, heeft het mis. De weduwen onder de RAOB-leden die een groot aantal kinderen tot hun last hadden, beschouwden het in die dagen als een vernedering, wanneer zij een of meerdere kinderen aan een weeshuis moesten afstaan. Pas vele jaren later bereikte het weeshuis zijn maximale bezetting van 40 wezen en kon daarna nog zelfs worden uitgebreid tot het respectabele aantal van 100.

In eigen gelederen gingen echter regelmatig stemmen op om 'Aldridge Orphanage' te sluiten. De inrichting, het onderhoud en niet in de laatste plaats het personeel kostten kapitalen, waardoor andere plannen niet aan bod kwamen. Men was veel enthousiaster over het voornemen om voor de Grand Lodge naar een centrale vestiging te zoeken. Het bestuur kwam in contact met de eigenaar van Grove House, een monumentaal kasteel in het stadje Harrogate, gelegen in het graafschap North Yorkshire. De aankoop hiervan vond plaats in 1927. Maar juist in dat jaar werd door het Britse Lagerhuis een wet aangenomen waarbij een betere financiële regeling werd getroffen voor weduwen en wezen. Het merkwaardige gevolg was niet dat meer wezen in tehuizen konden worden geplaatst, maar dat weduwen die nu over meer geld beschikten, hun kinderen in veel gevallen weer binnen de huiselijke kring haalden. Voor het weeshuis in Aldridge betekende dit het begin van het einde. Uiteindelijk werd een tiental jaren later besloten dit huis te verkopen en het geringe aantal nog te verzorgen wezen onder te brengen in het monumentale Grove House.

In de dertiger jaren ging de RAOB over tot de opening van enkele revalidatiecentra, waarvan vooral tijdens de Tweede Wereldoorlog een dankbaar gebruik zal zijn gemaakt. In de periode 1940-'45 heeft de RAOB verder veel diensten verricht op plaatselijk niveau. Zij verzorgde met name in de grote steden een aantal ambulancediensten met eigen wagens voor het transport van zieken en gewonden. Hierdoor werd het genootschap in feite een verlengstuk van het Britse Rode Kruis. Wanneer men de historische ontwikkeling van de RAOB van het begin tot het einde volgt, is het verrassend te zien hoe een obscuur drinkgezelschap van bijna 200 jaar geleden nu te boek staat als een liefdadigheidsorganisatie die nog steeds een belangrijke rol speelt in het Engelse sociale leven.

Tot slot

Om terug te keren naar het begin van dit artikel wil ik nog de aandacht vestigen op de correspondentie die ik in 1998 met de Grand Secretary van de RAOB, de heer W.A.C. Hartmann, heb gevoerd. Het genootschap blijkt namelijk bijzonder geïnteresseerd in de herkomst en vooral de datering van teruggevonden tabakspijpen met het embleem van de buffelhoorn en daarboven de letters RAOB. Hij liet mij weten dat hierover in de archieven op Grove House niets is terug te vinden. Er moet toch ooit opdracht zijn gegeven, bijv. aan de firma Goedewaagen, om aan het genootschap in Engeland regelmatig partijen tabakspijpen te leveren. Gezien het grote verbruik van pijpen binnen de diverse lodges van de RAOB - er werd bij elke inwijding van een nieuw lid ceremonieel een aantal pijpen gebroken - dringt zich onvermijdelijk de vraag op door wie zowel in binnen- als buitenland de bestellingen werden uitgevoerd. Uit artikelen van Duco komt naar voren, dat niet alleen de firma Goedewaagen maar ook andere pijpenfabrikanten uit Engeland, Nederland en Duitsland RAOB-pijpen hebben gebakken (3,5).

Het feit dat er in de RAOB-archieven geen enkel gegeven te vinden is over de aankoop - laat staan het gebruik - van speciaal vervaardigde RAOB-pijpen zou erop kunnen duiden, dat dit genootschap in eerste instantie zelf nooit dergelijke bestellingen heeft gedaan. Het zou heel goed kunnen dat in de beginjaren van de RAOB - de bij Huis de Wiers tevoorschijngekomen pijpenkop stamt uit die periode - de eigenaar van de Harp Tavern het als een goede reclame voor zijn etablissement heeft gezien om met goedvinden van het genootschap de aanschaf van de pijpen te verzorgen. Een aanwijzing hiervoor vinden wij in het boek van Brother Payne, wanneer hij vermeldt dat tijdens het inwijdingsritueel van de *buffeloes* de 'City Waiter' (stadsouder) niet alleen de drank rondbracht maar ook de tabak verstreekte.

In ieder geval moet het in de latere periode van het genootschap, toen het ledental en de populariteit van de RAOB als liefdadigheidsorganisatie sterk was toegenomen, voor pijpenfabrikanten een aantrekkelijk object zijn geweest. Je krijgt dan ook de indruk dat, geheel los van de RAOB als genootschap, dit soort pijp een eigen leven is gaan leiden en beslist niet alleen door leden van de RAOB zal zijn gerookt.

Noten en bronnen

door F. Kompier

-1 Hier kan ik van meepraten. Al in de jaren 1983-'84 heb ik me met dit onderwerp beziggehouden.

* Mr. S. Shaw wiens adres ik via een Engelse kennis gekregen had, schreef me in augustus '83 het volgende: *'Before I go on enlightening you about the order, you*

have got to realize I am only to give so much information. Thank you for showing an interest in the Royal Antediluvian Order of Buffaloes. That is the correct title ! The aims of the order are benevolence, we gave thousands of pounds tot charitably causes. The pipes you asked about are only used for ceremonial purposes. They are obtained from a firm by the name of Parry'. Hier werd ik dus niet zoveel wijzer van.

* Het dagblad TROUW meldde me op oktober '83, dat men daar niet in geslaagd was een antwoord op mijn vragen omtrent dit genootschap te vinden. In de Encyclopedia Britannica werd dit genootschap niet genoemd, noch in andere boeken over geheime genootschappen. Wel kreeg ik een afdrukje uit de Pijpelijntjes (4) toegestuurd 'maar dat zou ik wel al hebben', werd eraan toegevoegd.....

* En de British Council deelde me in januari '84 mee 'that we have been unable to find anything for you'. Waarmee ik gesterkt werd in mijn overtuiging dat de RAOB wel een heel erg geheim genootschap moest zijn!

-2 Flood, R.J. Clay Tobacco Pipes in Cambridgeshire, The Oleander Press, 1976, pag. 24.

'Pijpen met figuren die karakteristiek zijn voor verschillende genootschappen-van-vrienden kwamen de hele 19e eeuw voor, ofschoon de meeste dateren van voor 1880. De meest gewone zijn die met hoorns en initialen van de Royal and Ancient (sic) Order of Buffaloes, in vele variaties. Ze schijnen gebruikt te zijn tijdens loge-vergaderingen en daarna gebroken, zodat ze niet door niet-leden gebruikt konden worden. Dit mag de verklaring zijn dat men ze zo dikwijls vindt'.

-3 Duco, D.H. (Bibliografie van) De Nederlandse Kleipijp, Leiden, 1987, pag. 148, -77.

-4 Duco, D.H. Pijpelijntjes jrg. III, nr. 2, 1977, pag. 6 en 7.

-5 Duco, D. Jaarverslag Pijpenkamer ICON, Amsterdam, 1976, pag. 47.

-6 Helme, D. The Clay Tobacco Pipe. An Illustrated Guide, Durham, 1978.

De afbeeldingen van RAOB-pijpen zijn in deze gids overgenomen uit de catalogus van Joseph Holland & Son, Manchester (1843-1940).

Verder zegt een tekstje op pag. 38:

'So wide ranging are these styles, that no mention will be made here. Suffice is to say that a study could be made of RAOB pipes alone. With the ornamentation ranging from a complete Buffalo's head forming the bowl or the spur to a simple Horn motif with the letters RAOB'.

-7 Schetsen van Engelse RAOB-pijpen uit de collectie van de bewerker van deze noten. Uit de gebroken exemplaren is overigens niet gerookt.

OPROEP LITERATUUR

Ik ben ervan overtuigd, dat ook overige leden van de PKN soms stuiten op nog niet besproken literatuur. Graag zou hij daarvan in kennis gesteld worden. Zie voor telefoonnummer de binnenkant van de omslag.

M.A.G. Rутten